

Auer-iskola

EFREM ZIMBALIST – Rosztov –Na-Don 1890. április 9. – Reno (USA) 1985. február 22.

3. rész

Azóta, hogy az 1860-as években Joachim Schumann vezényletével adta elő Lipszében a Beethoven hegedűversenyt, ezt minden évben megismételték a Gewandhausban tartott újévi hangversenyen. Amikor Joachim 1907-ben elhunyt, az utána követő években Nikisch Artúr az iránta érzett tiszteletből nem hívott szólístát ezekre a hangversenyekre. A korábbi hagyománnyal szakítva, később Frau Wolffal elhatározta, hogy az 1910. január 1-én megtartott hangversenyen új szólista és új mű szerepeljen az újévi koncerten, és a Csajkovszkij hegedűversenyt Efrem Zimbalist adja elő. A művel Efrem hatalmas sikert aratott, és két Bach-tételt adott elő ráadásként. Berlinben a „Sans Souci”-ban is fellépett Nikisch vezényletével. A következő héten Nikisch Vecsey koncertjét vezényelte a Beethoven Saalban, és megígérte Efremnek, hogy szerez neki jegyet. Zimbalist 1904. január 19-én hallotta először az akkor még alig 11 éves Vecsey játékát, aki a szentpétervári konzervatóriumban R. Kajanusz vezényletével lépett fel, és Hubay Carmen-fantáziáját és Paganini „Boszorkánytánc”-át adta elő. Vecsey berlini koncertjéről Zimbalist a következőket írja. *„A tizenhat éves, korához viszonyítva kis termetű Vecsey a színpadra lépett. Azonban sem termete, sem fiatal kora, sem pedig szerény viselkedése nem csökkentette azt a hatást, amit Hubay neki írt, g-moll koncertjének előadásával keltett. Sokféle karakter volt jelen hegedűhangjában, és bár ez a hang kevésbé volt érzéki, ezt életerős, lendületes vonókezeléssel ellensúlyozta.... Az általa előadott darabban csodálatosan jutott kifejezésre tehetsége, és játéka kitörölhetetlen nyomot hagyott Zimbalist emlékezetében. Az előadás után rögtön bozzá sietett, hogy kifejezze csodálatát, Nikisch pedig mindkettőjüket meghívta a hoteljébe vacsorára.”* Berlinben eljátszotta Csajkovszkij versenyművét Richard Strauss vezényletével is. Strauss nem nagyon kedvelte a kortárs orosz szerzők műveit, ami kissé nyugtalanította Zimbalistot. A próba előtt Strauss odaszólt neki: *„Ne aggódjék, ha a próbán nem megy valami jól – nem ismer-*

em a művet. De délután lesz egy kis időm, hogy megnézzem. Estére minden rendben lesz.” De nagyon jól ment minden, és Efrem alig akarta elhinni, hogy a karmester most blattolja a művet. Az utolsó tételben bejelölték Auer húzásait, és miután végigjátszották a művet, kezét rázták. Az előadáson Strauss hibátlanul kísért, pedig bele sem nézett a partitúrába. Amikor gratulált Efremnek, megvonta a vállát, és csak ennyit mondott: *„Hát nem is olyan rossz mű ez.”* Mielőtt elutazott Berlinből, elment Henri Marteau koncertjére, aki Joachim örökébe lépett a berlini Hochschule-n. Nem tetszett a játéka. Egyesek szerint Marteau stílusa nagyon megváltozott azóta, hogy Berlinbe jött. Valahogy eltűnt belőle a franciás elegancia, játéka lapossá vált. A koncert után Zimbalist Flesch Károllyal beszélgetett, aki 1908-1926 között Berlinben élt. Flesch kiselőadást tartott Marteau-ról, majd rosszállását fejezte ki a Hochschule döntése miatt, ugyanis önmagát tartotta a megüresedett poszt várományosának. (Flesch csak 1921-ben lett a Hochschule tanára.) Bár később Efrem nagy tisztelettel adózott Flesch pedagógiai munkásságának, hegedűjátékáról elfogultság nélkül nyilatkozott: *„Sok hegedűs nagyságot ballottam fiatal koromban. Volt ezek között három, aki csak szeretett volna közéjük tartozni: Marteau, Burmester és Flesch.”* Ez év áprilisában Efrem visszaérkezett Londonba. Megünnepelte születésnapját a Cornwall Terrace 10-ben, ismét Harrison-turnéra utazott Elena Gerhardt-tal és Mark Hambourggal. Május 25-én már Londonban lépett fel a London Symphony Orchestra-val, Alexander Chessin vezényletével. A Times így írt róla: *„A fiatal hegedűs, aki tegnap délután a Queen’s Hallban adott koncertet, már korábban beopta magát az angol közönség szívébe, és ezúttal is nagyszerű, virtuóz művésznak bizonyult.”* Efrem ez év tavaszán adta elő először a Beethoven-hegedűversenyt a Royal Filharmonikusokkal. *„Ysaÿe tanítványa, Louis Persinger, aki ballotta az első előadásainak egyikét, nemes, szép előadásmódját emelte ki. Külö-*

nösen jól emlékezett arra, milyen tökéletesen uralta a vonót. A lassú tételben, röviddel a szólóhegedű második belépését követően egy mélyről jövő, nyugalmat sugárzó dallam hangzik fel. Ennek első négy ütemét sokan nyolc vonóbúzással szólaltatják meg. Aki törésmentesen akarja megformálni, négy vonóra veszi. Zimbalist ezt a dallamot méltóságteljesen kitartott vonóval, éneklő hangon, két vonóbúzással szólaltatta meg.” A Royal Filharmonikusok menedzsere, Francesco Berger „Reminiscences, Impressions and Anecdotes” című könyvében így írt róla: *„Efrem Zimbalist az egyik legjelentősebb azon művészek közül, akiket ismertem... Beethoven hegedűversenyének előadásával olyan nagy hatást keltett a Filharmonikus-koncerten, hogy az előadást a zenekar centenáriumi évében, 1912 májusában meg kellett ismételnie. A jelenleg élő hegedűsök élvonalába tartozik, és mindazok, akik ballották őt az említett alkalommal, magamat is beleértve, állítgatják, hogy soba nem ballották ezt a nagy művet ilyen nemes, költői előadásban.”* Közben a katonai behívóval kapcsolatos ügy tovább bonyolódott. Benckendorff orosz követre igyekeztek nyomást gyakorolni, hogy Zimbalist térjen haza Oroszországba. A bizonytalan helyzetben nem lehetett szerződéseket aláírni. Ekkor Joseph Fels sietett Efrem segítségére. Megtudta, hogy az özvegy Mária cárné készül meglátogatni Dániában élő rokonait (bátyja, VIII. Frederick volt Dánia királya). Kopenhágába utazott, és elintézte, hogy a cárné fogadja őt. Emlékeztette a cárnét, hogy milyen nagy benyomást tett rá Efrem londoni fellépése. Kiemelte, hogy ennek a kérésnek nem a hazafiság hiánya az oka, hanem az igen ígéretesen alakuló, és már eddig is sok energiát igénylő művészi pálya számára tartogat veszélyt a katonai szolgálat. Az özvegy cárné megértőnek bizonyult, és megemlítette, hogy fia, a cár már korábban is közben járt a hasonló helyzetben lévő Mischa Elman érdekében. Zimbalist hamarosan értesítést kapott a cártól, hogy mentesült a katonai szolgálat alól. Amikor

az özvegy cárné legközelebb látogatóba jött Londonba, Alexandra királynéhoz, Zimbalist Benckendorff orosz követ kíséretében jelent meg a Buckingham palotában, hogy köszönetet mondjon. Az öreg cárné tréfálkozva válaszolta: „*Kedves fiatalember! Nem magáért tettük, hanem azért, mert féltünk, hogy megsérülhet a keze.*” Mielőtt elutazott Amerikába, Németországban turnézott. 1911 április 9-én lett 21 éves. Nagy ünnepséget rendeztek számára a Cornwall Terrace 10-ben, és ekkor jelentette meg a Schott zeneműkiadó „Suite in Alter Form” és „Szláv táncok” című műveit. 1911 szeptemberében indult el az Új Világba az észak-német Lloyd Hajózási Társaság „Vilmos császár” nevű hajójával. Amerikai turnéján egy fiatal orosz emigráns, Chotzinoff lett a zongorakísérője, aki állandóan aggódott, hogy Zimbalist szinte alig gyakorol, és nem is próbál, miközben ő majdnem egész nap ott ült a szállodai szobában lévő pianino mellett. Néha esténként már olyan fáradt volt, hogy nem ment haza az East Side-ra, hanem az apartman nappalijában, a kanapén aludt el. Csodálkozva látta, hogy Efrem úgy utazott el Bostonba a zenekari koncertjére, hogy elutazása előtt még csak elő sem vette hegedűjét. Bostonba érkezve egy újságíró, Olin Downes kereste fel. Amikor megkérdezte tőle, mi volt a legjelentősebb élménye Európában, Zimbalist habozás nélkül válaszolt: „*Hallottam Emmy Destinn a Saloméban.*” 1911. október 27-én adta elő először a Glazunov-koncertet az Egyesült Államokban, a Boston Symphony-val, Max Fiedler vezényletével. A Boston Globe nagyszerű hangját, művészi cantilena-játékát, kiváló intonációját és tökéletes technikáját emelte ki. Ez a technika annyira perfekt, hogy szinte nem is lehet ennél jobban hegedülni – írták. A Boston Journal nem állhatta meg, hogy össze ne hasonlítsa Elmannal: „*Az újonnan érkezett hegedűs játéká basonló bonfitársáéhoz, Mischa Elmanéhoz. Elman egy fiatal, individualista orosz, de kettőjük közül Zimbalist a mesteri játékos és a finom előadó, a tüneményesen tiszta hangok teremtője.*” November 2-án adta elő a Glazunovot a Carnegie Hallban, a New Yorki Filharmonikusokkal, Josef Stransky vezényletével, majd pedig a szólóestjén a Csajkovszkij-hegedűversenyt, Chotzinoff kíséretével. New York közönsége már izgatottan várta fellépését. Eljöttek az itt élő, legnagyobb muzsikuskok, élükön Arturo Toscaninival és Emmy

Destinnel. A közönség óriási lelkesedéssel fogadta a Glazunov-koncert előadását, a híres operacsillag pedig - hálából a sajátnak adott kedves nyilatkozatért – két tucatot rózsát küldött a fiatal hegedűsnek. A kritikák egybehangzóak voltak. A New York Tribune-ban W.B. Chase ezt írta: *Mr. Zimbalist a hang költője, aki az utóbbi időben hallott sok hegedűssel ellentétben ma frissítően hatott művészi érettségével, és bámulatba ejtő kiegyensúlyozottságával.* A New York Timesban Richard Aldrich kiemelte szívembemarkolóan kifejező játékát, gyönyörű hangját, és plasztikus formálását, hogy még egy ilyen hanyagul összezsapott, kevés igazi inspirációról tanúskodó műből is képes volt a kihozni a legtöbbet. A Musical America tudósítója, Arthur Farwell azt írta, hogy Zimbalist „*már a kezdet kezdetén igazi sikert aratott, olyant, ami nem túlságosan gyakori a zenei világban ... miként Nagy Sándor, ő is meg fogja bódítani a világot.*” Közben a Fels házaspár is megérkezett New Yorkba. Adams koncertirodája a New Jersey államban lévő Patersonban, Edward P. Meany tábornoknál rendezett privát hangversenyt, amelyen Zimbalist és a népszerű amerikai szoprán, Alma Gluck működött közre. Efrem és Chotzinoff az út első szakaszát kompon tette meg a Hudson folyón, majd vonattal utaztak tovább. Amikor kompra szálltak, éppen Alma Gluck mellett mentek el, aki mellett zongorakísérője, és egyik barátjuk ült. Alma Bukarestben született, és még gyermekkorában került New Yorkba. Később egy East Side-on lévő gyorsírnál állt alkalmazásban, majd férjhez ment Mr. Glick-hez, akitől született egy lánya. Férje biztatására kezdte képezni hangját, miközben időnként meghallgatta Gatticasazza és Toscanini is. A karmester később javasolta, hogy változtassa nevét Gluckra, és szerződtette a Metropolitan Operához. Bemutatózó fellépése igen sikeres volt, és rendkívül népszerű énekesként tartották számon. Zimbalist oda-sétált a hölgyhöz, majd elegánsan meghajolt előtte, mire a két férfi udvariasan helylyel kínálta. Végig Alma mellett ült a kompon, és a vonaton is. Amikor Efrem és a zongorakísérője a tábornok házához érkeztek, Alma már gyönyörű, fehér szatén ruháját viselte. Sugárzóan elegáns volt, fejét oldalról két fekete hajfonat fogta közre, fehér kesztyűt viselt, egyik kezében legyezőt tartott. Efrem ilyen gyönyörű nő még nem látott soha életében. A koncerten Alma valósággal elbűvölte közönsé-

Zimbalist és Alma Gluck esküvői képe (1914. június 15., London, Cornwall Terrace 10.)

gét hangjának finom bársonyosságával, tökéletes hajlékonyságával. Olyan bensőséges hangulatot teremtett, hogy mindenki úgy érezte, mintha csak neki énekelne. A koncert után, hazafelé menet is egymás mellett ültek, és amikor a kompon kikötött, együtt szálltak taxiba. Néhány nappal később Efrem vacsorázni hívta Almat, majd a Prince George hotelbe mentek – itt lakott ugyanis Efrem és Chotzinoff –, ahol Efrem zongorázott Almának. Kevésbé ismert áriákat játszott Rimszkij-Korszakov operáiból, közik a hindu vendég dalát a „Sadko” című operából, amit Alma rögtön műsorára tűzött, Viszonzásul elénekelt nekik egy részletet Mahler „Dal a földről” című művéből, amit a két fiatalember elbűvölten hallgatott. Évtizedekkel később Alma így emlékezett vissza: „*Napokon át a nyomomban volt, és igyekezett rábeszélni, hogy menjek vele vacsorázni. A legszebb ruháját vette fel, és az operaelőadás után átadta a névjegyét. Végül igent mondtam. Taxit hívott, és elvitt a Columbus Circle-böz. Rámutatott a Childs Restaurantra, és így szólt: Asszonyom, látott már ilyen gyönyörűt életében? Sokáig álltunk odakint, és csodálattal néztük. Aztán bekísért, és tojásrántottát ettünk.*” 1911. november 10-én délután a Carnegie Hall zsúfolásig megtelt, még a színpadra is tettek székeket. A hangversenyen elhangzott Bach g-moll szólószonátája, egy Brahms-, Csajkovszkij- és Drdla-szerzemény, valamint néhány Zimbalist repertoárján szereplő darab. A műsor a Paganini „Boszorkánytánc”-cal zárult, amelynek virtuóz előadásával Zimbalist teljesen levette lábáról a közönséget. A koncertre ideutazott Londonból a Fels házaspár is,

ugyanis Felsnek közben sikerült szereznie Hammigtól egy kitűnő Stradivari-hegedűt, amely a „Titian”(Tiziano) nevet viselte. A ma milliokat érő hangszer akkor 12.000 dollárba került. Az árát Zimbalistnak később sikerült kifizetnie Felsnek. A New York Timesban Aldrich ezt írta: *„Zimbalist teljesítményének csúcspontját a Bach-műben érte el, amit csodálatos emelkedettséggel, méltóságteljesen adott elő, könnyedén győzve le mindazokat nébzségeket, amelyek ebben a műben vannak”*. Irving Weil, a New York Journal tudósítója így összegezte értékelését: *„Valóban, ő egyike a jelenleg élő, legnagyobb hegedűsöknek.”* Visszaemlékezve első amerikai turnéjára, Zimbalist később elmondta: *„Ha csak annak a harminc koncertnek a honoráriumából kellett volna megélnem, amit előre lekötöttek számomra, első évadom veszteséggel zárult volna. Szerencsére volt sok privát koncert is, az első évben mindegyikért 1000 dollárt kaptam. Amikor eljöttem New Yorkból, már gazdag ember voltam.”* A Zimbalist-Alma románc persze nem kerülte el az emberek figyelmét. Egyeseknek nem tetszett, hogy Alma hat évvel volt idősebb, míg mások amiatt nehezteltek, hogy ott hagyta férjét, aki olyan nagyvonalúan támogatta karrierjét. Zimbalist később így nyilatkozott erről: *„Almával való találkozásom életem legszerencsésebb eseménye volt. Pozitív hatása óriási volt. Akkoriban sikereim és utazásaim ellenére még csak egy 21 éves, naiv fiatalember voltam. A vele való találkozásnak köszönhetően nemcsak hogy éretté váltam, de ez a találkozás megóvott engem az élet sötét dolgaitól, amikről akkor még fogalmam sem volt. Minden hatásra nyitott voltam, és bárkinek a kezei közé kerülhettem volna. Alma egészen rendkívüli ember volt. Csak azt sajnáltam, hogy nem korábban jött hozzám feleségül.”* Almának nem az volt a kifogása, hogy Efreml túl fiatal volt, hanem az, hogy úgy is viselkedett. Állandóan a nyomában volt, hol Európában, hol Amerikában, de három évnek kellett elteltie, mire összeházasodtak. Amerikai turnéja 1911 telén kezdődött Clevelandben, és SanFrancisco-ban végződött. Állandóan írogatta a leveleket Almának, és már alig várta, hogy tavasszal ismét találkozzanak. Ez persze nem volt egyszerű, hiszen Alma állandóan turnézott. 1912 tavaszán készítette Efreml az első hanglemezeit Chotzinoffal Camdenben (New Jersey), a Victor Company cégnél, amely akkoriban a Columbia hanglemezkiadó

vetélytársa volt. Az első felvételek között szerepelt Aulin: „Humoresque” (v64241), Cui: „Orientale” (v64261), MacDowell: „Long ago” (v64266), Zimbalist: „Hebrew Dance” (v64550), Reger: „Andantino” szólóhegedűre (v64518) és Drdla: „Serenade” (v64330) című darabja. A népszerű művekből, Alma Gluckkal közösen készített hanglemezek óriási példányszámban keltek el. Efreml 1912 májusában áthajózott Londonba, ahol Nikisch Artúr felkérésére, május 23-án adta elő a Royal Filharmonikusokkal Beethoven hegedűversenyét. Másnap este a London Symphony Orchestra vendégeként lépett fel Glazunov hegedűversenyével, a fiatal Leopold Stokowski vezényletével. Éppen ezen a napon volt Berlinben a kis Jascha Heifetz bemutatkozó hangversenye, aki ekkor még meglehetősen vegyes kritikákat kapott. Egyesek kis hegedűhangját kifogásolták... Két hét múlva már Zimbalist is Berlinben volt, ahol Brahms versenyművét játszotta Richter János vezényletével. A közönség soraiban ott ült Auer Lipót, Heifetz papa a fiával, és Fritz Kreisler is, aki ekkor hallotta először Zimbalistot. A koncert után Kreisler a kis Heifetzről beszélt Zimbalistnak, akit Berlinben hallott. Ő kísérte zongorán, amikor néhány nap múlva Arthur Abellnek, a Musical America tudósítójának játszott. Ekkor hangzott el a következő, elhíresült Kreisler-mondat: *„Nos uraim, most aztán mindannyian összetörhetjük a térdünkön a hegedűinket!”* Zimbalist később a következőképpen nyilatkozott a híres hegedűsök pályafutásának alakulásáról: *„Kubelik félretolta Sarasatét, aztán Heifetz kitérta Elmant és bizonyos mértékig Kreisler-t. Néhány év múlva pedig Menuhin okozott komoly zökkenőket Heifetz karrierjének alakulásában, bár ez a kizorítás csak rövid ideig tartott. És én? Rám mindez nem volt hatással, hiszen én kis hal voltam.”* Nyáron egy hónapos vakációra utazott a Kaukázusba, Kiszlovodszkba. Ekkor kezdte tanulni Sibelius hegedűversenyét. Augusztusban visszautazott New Yorkba, de még előtte ellátogatott szülőhelyére, Rosztovba. A következő évadban nézeteltérési támadtak a Wolfsohn koncertirodával. A század első másfél évtizedében ugyanis Amerikában Mischa Elmant tartották számon „a hegedűsök királyaként”, annak ellenére, hogy egyesek jobban kedvelték Zimbalistot, vagy Kreisler-t. Mischa éberem őrizte előkelő pozícióját. Amikor elolvasta Zimbalist első amerikai kritikáit, rögtön be-

masírozott Adams koncertirodájába, és közölte: ugyan sikerült megszerezniük Elmant, a világ legnagyobb hegedűsét, de ha továbbra is szerződtek Zimbalistot és Kreisler-t, nem fogják többet megkapni Elmant. Az ügy háttérben Elman édesapja állt, aki féltékeny volt fia vetélytársaira. Jellemző a helyzet ellentmondásosságára, hogy Elman mindig dicsérte Zimbalist és Kreisler játékát, ha a nevük szóba került. Szegény Adams persze kapitulált, és ezt követően Kreisler fellépéseit Charles Ellis, a Boston Symphony menedzsere intézte, míg Zimbalist Loudon Charlton ajánlatát fogadta el, aki tapasztalt koncertszervező volt, és megduplázta Efreml tiszteletdíját. 1912 november 2-án Alma Gluck a Carnegie Hallban adott dalestet, és ekkor előadott két Zimbalist által komponált dalt is. Az új koncertévad fontos eseménye volt a Brahms-fesztivál, amelyen Efreml a Brahms hegedűversenyt adta elő a New York Symphony Orchestrá-val, Walter Damrosch vezényletével. Mivel Zimbalist és Alma egyre gyakrabban léptek fel privát koncerteken, megindultak a spekulációk, hogy mikor házasodnak össze. De Almát nem sikerült rábeszélni. Alma Gluck leánya, – aki később Russel Davenport íróhoz ment férjhez, ezért a Marcia Davenport nevet használta – „Too strong for Fantasy” című könyvében ad erre magyarázatot. Írja, hogy *„nagyon szerelmesek voltak egymásba... Alma már a kezdet kezdetén szeretett volna abból adódott, hogy úgysem lett volna lebeszélhető normális házasságot élni, mivel akkoriban pályája csúcán állt... Zimbalist méltó párja volt Almának, bár Alma úgy gondolta, hogy a férfi fölötte áll. Azonban nincs az a hegedűs, akit annyira bálványozna a közönség, mint egy fiatal szopránénekest. Akkoriban csak John McCormack vonzott akkora közönséget, és kapott olyan magas tiszteletdíjat, mint Alma.”* (McCormack világhírű író tenorista egyidős volt Alma Gluckkal.) Miután Sol Hurok koncertrendezőnek sikerült megegyeznie Charltonnal, Hurok rendezte meg Zimbalist koncertjét 1913. április 27-én, a Carnegie Hallban. Efreml olyan kevésbé ismert műveket adott elő, mint Goldmark „Áriá”-ja, Alois Reiser „Quasi Ballata” című kompozíciója, York Bowen és Tor Aulin „Humoreske” címet viselő darabjai, saját „Hebrew Dance” című szerzeménye, Rawlins Cottenet „Chanson Méditation”-ja, és műsorán szerepelt néhány Kreisler-darab is. 250 em-

Jascha Heifetz, Efrem Zimbalist, Alma Gluck és Fritz Kreisler. A kép Zimbalistéknál készült, 1919-ben (Fisher's Island, Connecticut).

ber ült a színpadon, mivel a 3000 fős közönség zsúfolásig megtöltötte a termet. A New York Herald így írt a koncertről. „Az eső sem vette el a kedvét a Zimbalist-rajongóknak, akik az előző este teljesen megtöltötték a Carnegie Hallt, hogy úgy búcsúzzanak el a fiatal orosz hegedűstől, hogy az emlékezzen rájuk még a rákövetkező két évben is, amikor már nem lesz Amerikában.” 1914 februárjában Joseph Fels – aki akkor éppen adótanácsadóként képviselt egy ügyet Washingtonban - elhunyt tüdőgyulladásban. Zimbalist Oroszországban turnézott. Hatalmas csapás volt ez számára, hiszen Fels sok tekintetben közelebb állt hozzá, mint a saját családja. 1914. június 15-én Zimbalist és Alma Gluck csendben házasságot kötöttek Londonban, Felsék Cornwall Terrace 10-ben lévő lakásában. Másnap Zimbalist szólóestet adott a Queen's Hallban, a Times pedig már hirdette „Song and Violin Joint Recital” címmel Alma és Efrem június 27-én, a Queen's Hallban tartandó, közös hangversenyét, amely házasságkötésük miatt hatalmas kasszasikernek ígérkezett. A mézesheteket Franciaországban, Chamonix-ben töltötték, közel a svájci határhoz, a világhírű lengyel zongoraművész, Paderewski villájában. Augusztus 1-én éppen ebédhez készülődtek, amikor a házvezető Paderewskihez lépett, és valamit súgott a fülébe. Paderewski felállt, és izgatott hangon jelentette be: „A német gyalogság előzölötte Belgiumot, és Franciaország felé nyomul. Európában kitört a háború.” Mivel Zimbalist felmentése a katonai szolgát alól háborús helyzetre nem vonatkozott, sürgősen vissza kellett jutniuk az Egyesült Államokba. Amikor a francia határőrség átvizsgálta Zimbalisték csomagjait, szemet szűrt nekik Zimbalist fényképezőgépe, és kis híján internálták őket. Nagyon megkönnyebbültek, amikor az

Espagne hajó végre elindult velük Amerika felé. New Yorkba visszaérkezve vásároltak maguknak egy lakást a West Side-on (315 West 100. Street), ahol szakács, takarítónő, komornyik és sofőr állt rendelkezésükre, aki új Hudson Deluxe autójukat vezette. „Igen nagyvonalú életet élünk” – emlékezett mosolyogva Zimbalist. Leányukat, Abigélt a Philadelphiában élő Barnes családra bízta, hogy a Barnes-gyerekekkel együtt járjasson iskolába, és megtanulja, hogyan élnek a „normális” emberek. Közben Elman egy másik impresszárióval kötött szerződést, ezért Alma elintézte, hogy a jövőben ismét a Wolfsohn koncertiroda rendezze Zimbalist hangversenyait. A Victor Company is élt a lehetőséggel, aminek több, obligát hegedűvel kísért, szép dal felvétele lett az eredménye. Később Zimbalist tréfálkozva mesélte: „Kérték, hogy ne játsszak túl hangosan, ne hogy mindent elrontsak!” Legnépszerűbb felvételük az „Old Folks at Home” lett, a „Carry Me back to old Virginny” című dal pedig az első évben több mint egymillió példányban kelt el. Felesége kívánságára a „Swedish Cradle Song”-ot (svéd bölcsődalt) Zimbalist zongorakíséretével vették fel. Alma karrierje csúcán állt, de a háború miatt fel kellett hagynia a külföldi turnékkal. 1915 januárjának elején Zimbalist a Carnegie Hallban lépett fel Spohr d-moll hegedűversenyével, és Reger a-moll szólószonátájával, majd Milwaukee-ben Kreislerrel adta elő Bach kettősversenyét. Egyetlen probléma volt csak: mindketten második hegedűt akartak játszani. Végül aztán Kreisler kapta az első szólómot. A Victor Company felvételt akart készíteni a kettősversenyéről a két híres orosz hegedűssel, Elmannal és Zimbalisttal. Mivel Elman visszautasította az ajánlatot, a január 14-i felvétel alkalmával ismét Kreisler lett Zimbalist partnere. Amikor hónapokkal később Efrem meg-

hallgatta a felvételt, megdöbbenve hallotta csúnya portamentóit a lassú tételben. „Azt hittem, ettől kifejezőbb lesz a játékod” – célzott eltúlzott csúsásaira. „De hát fiatal voltam. Kár, hogy Fritz nem figyelmeztetett, milyen rondán szól!” Amikor viszont kedvenc felvételeiről kérdezték Kreislerrel, a Bach-kettősversenyt említette az első helyen. Közben Alma és Efrem elhatározták, hogy megkereszteltetik születendő gyermeküket, ami persze együtt járt az ő áttérésükkel is. Zimbalist korábban soha nem adta jelét, hogy vallásos ember lenne, Joseph Fels katolikus felfogásának és hitének mélyebb értelme csak később érintette meg. Fels „keresztény zsidó”-ként volt közismert. Ha valaki felemlegette neki a zsidóság kiválasztott helyzetét, ezt szokta mondani: „Igen, hogy elhozzák a világnak a kereszténységet.” Amikor Zimbalist életrajzírója 1980-ban szóba hozta ezt a témát, így válaszolt: *Kellemetlenül éreztem magam, hogy zsidó vagyok, és nem akartam, hogy a gyermekeim is megtapasztalják ezt. Mi az, hogy zsidó? Egy emberi teremtmény, aki másokhoz hasonlóan lehet jó vagy rossz ember. Beutaztam az egész világot, és találkoztam számtalan jó és rossz emberrel, akik különböző származásúak és vallásúak voltak. Most azt kérdezi, miféle „zsidó” vagyok én? Nem járok zsinagógába, és soha nem tanultam héberül. Apám sem volt ortodox zsidó. Míg a szüleim éltek, semmit sem tudtak arról, hogy mi a véleményem ezekről a dolgokról. Amikor meghaltak, búcsút mondtam a múltnak. Ami engem illet, már hatvanöt éve nincs „zsidó” a családomban. A gyermekeim egyszerűen csak „jó emberek”, őszinték és egyszerűek. Egyik zsidó tanítványának egyszer ezt mondta: „A zsidókat évezredekkel ezelőtt száműzték. Mi értelme most emiatt sírálni?”* Felesége, Alma Gluck szintén kikeresztelkedett, ami azonban nem gátolta abban, hogy évekkal később, ráadásulként elénekelje a Carnegie Hallban az ősi, spanyol-zsidó eredetű, „Hatikvá” (Remény) című dalt, amelyhez 1878-ban írtak szöveget, és amely később Izrael himnusza lett. Sokan könnyeztek akkor a közönség soraiban. A muzsikuskok körében persze akadtak vicces történetek is ezzel kapcsolatban. Amikor Harriet Kreisler élénken tiltakozott, hogy férjének akár csak egy csepp zsidó vér is folyna az ereiben, Leopold Godowsky csendesen megjegyezte: „Szegény fickó, eléggé vérszegény lehet.”

Rakos Miklós

(Következő számunkban folytatjuk.)